

МОТИВ ПОСТИГНУЋА БУДУЋИХ НАСТАВНИКА ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА

*Душанка Лазаревић**

Факултет спорта и физичког васпитања, Београд

Биљана Требјешанин

Учитељски факултет, Београд

Апстракт. У раду су изложени резултати истраживања карактеристика мотива постигнућа будућих наставника физичког васпитања. Полазећи од схватања значаја мотива постигнућа за успешно остваривање професионалних циљева и улога наставника, *циљ* нашег истраживања је испитивање степена изражености мотива постигнућа, карактеристика његове структуре и разлика према полу. Примењен је *инструмент* МОП2002 (Franceško i sar., 2002a) који претпоставља сложену структуру овог мотива. *Узорак* су чинила 373 студента (263 мушког и 110 женског пола) Факултета спорта и физичког васпитања у Београду. *Резултати* показују да њихов мотив постигнућа карактерише тенденција ка високом степену изражености, а његову структуру у највећем степену одређују компоненте *остварење циљева као извор задовољства и истрајност у остваривању циљева*, што је праћено *оријентацијом ка планирању*. Компонента *такмичење са другима* испољена је у умереном степену и најмање је изражена. Показало се да студенткиње имају већи степен изражености мотива постигнућа у односу на студенте, а разлици у структури мотива постигнућа највише доприносе *остварење циљева као извор задовољства и истрајност у остваривању циљева*. Може се очекивати да ће мотив постигнућа, са структуром и степеном изражености утврђеним код наших испитаника, допринети да они као будући наставници буду добар мотивациони модел и креатори пожељне мотивационе климе.

Кључне речи: мотив постигнућа, ниво и структура мотива постигнућа, наставници физичког васпитања, настава физичког васпитања.

Теоријски оквир истраживања

Репертоар циљева бројних истраживања мотива постигнућа је, према прегледима сачињеним у литератури (Franceško i sar., 2002a; Rheinberg, 2004; Rot, 2006), обиман и разноврстан. Кад је, међутим, реч о истраживањима мотива постигнућа актера школских активности, предњаче ис-

* E-mail: dusankal@ptt.yu

траживања ученичког мотива постигнућа пред истраживањима овог мотива код наставника (Butler, 1999; Lazarević i Havelka, 1990; Xiang & Lee 2002; Xiang *et al.*, 2003a). У нашој средини, резултати истраживања мотива постигнућа будућих наставника, објављени су још почетком осамдесетих година прошлог века (Lazarević i Sindelić, 1984). Како је од тад протекло више деценија у току којих је дошло и до промена у прокламованим вредностима нашег друштва, које су уграђене и у школске програме, предмет овог рада је истраживање изражености и структуре мотива постигнућа будућих наставника и то физичког васпитања, мереног једном новом скалом коју су конструисали наши аутори (Franceško i sar., 2002a). Оно је сегмент ширег истраживања којим су обухваћене и друге подгрупе наставника.

Концепције мотива постигнућа. Међу ауторима постоји сагласност да се хипотетички конструкт *мотив постигнућа* односи на релативно стабилну диспозицију која код различитих људи може бити мање или више изражена и која је по структури сложена.

У настојањима да се појам *мотив постигнућа* разјасни, аутори, почев од Мек Клиленда и Аткинсона као утемељивача истраживања овог проблема, полазе, како истиче Рајнберг (Rheinberg, 2004), од Левиновог (Lewin) схватања понашања као резултата међусобног деловања особе, тј. њених потреба и ситуације. *Персоналну компоненту* мотива постигнућа, на коју мање или више експлицитно указују различити аутори, чини потреба за компетенцијом. *Ситуације* које покрећу ову потребу су оне које садрже изазов за могућности особе, односно, које су такве природе да се могу савладати уз улагање напора и залагање особе, али садрже и одређену дозу неизвесности у погледу успеха или, пак, ситуације у којима се може бити мање или више успешан. У терминима Мек Клиленда, то су ситуације које особу суочавају са неким стандардом успешности или изузетности (standard of excellence) (McClelland *et al.*, 1953; McClelland, 1989). И Рајнберг (Rheinberg, 2004) истиче да је, у психолошком смислу, понашање одређено мотивом постигнућа само онда када се, пре свега, тежи провери или доказивању сопствене компетентности и то у односу на неки стандард успешности који треба досегнути или превазићи. Слично одређење налазимо и код Хекхаузена (према: Rheinberg, 2004: 55) који сматра да је мотивација постигнућа »настојање да се властита учинковитост повећа или одржи на високој разини у свим оним активностима у којима се стандард за оно што је добро сматра обавезујућим и чије извођење стога може успјети или не«. *Стандарди успешности*, на које указују различити аутори (Rheinberg, 2004; Franceško i sar. 2002a) могу се разврстати на индивидуалне

(постизање циља који је особа сама себи поставила), социјалне (достижање или превазилажење резултата других људи, бити бољи од других, истаћи се пред другима), а по логици ствари то би могао бити и неки формално постављен стандард, као у случају различитих врста квалификационих норми.

Од наших аутора, свој прилог разјашњавању конструкта *мотив постигнућа* међу првима су дали Хавелка и Лазаревић, указујући на постојање општег и посебних мотива постигнућа (Havelka i Lazarević, 1981). Ову хипотезу подржали су и резултати њиховог истраживања који су показали да код испитаника општи мотив постигнућа може бити низак, уз истовремено висок посебни мотив постигнућа у специфичној делатности: спортској, образовној, професионалној.

Емпиријски прилог одређивању структуре мотива постигнућа дала је и група наших аутора (Franceško i sar., 2002a), у склопу провере метријских карактеристика скале за његово мерење коју су конструисали. Применом факторске анализе издвојена су четири фактора општег мотива постигнућа: такмичење са другима, истрајност у остваривању циља, остваривање циљева као извор задовољства и оријентација ка планирању. Њихов закључак је да су две основне компоненте које мотив постигнућа укључује »улагање напора да се постигне оно што се сматра вредним (постављање циљева) и чиме ће се истаћи пред другима (такмичење са другима)« (Franceško i sar., 2002a: 140), што одговара МекКлилендовом концепту мотива постигнућа. Друга два фактора (истрајност у остваривању циљева и оријентација ка планирању) односе се на особине и облике понашања који имају инструменталну функцију у реализацији споменутих основних компоненти. Нека новија истраживања су потврдила овакву структуру мотива постигнућа (Arseniјевић-Puhalo i Puhalo, 2006; Franceško i sar., 2002b; Mihić i sar., 2005).

Због чега је значајно да наставници имају развијен мотив постигнућа. Већ и на основу изложених концепција мотива постигнућа може се закључити да је овај мотив један од интринзичких мотива који подстиче на квалитетно извршавање различитих активности и на стално унапређивање активности и, тиме, доводи до индивидуалног и, посредно, до друштвеног развоја. Резултати неких истраживања, у којима су испитивани ефекти мотива постигнућа у понашању људи, бацају додатно светло на механизме којима се споменути пожељни резултати остварују. У свом прегледу тих истраживања Рот (Rot, 2006), поред осталог, наводи неколико истраживачких резултата који указују на ефекте мотива постигнућа који могу бити значајни за успешно извршавање професионалних задатака наставника. Међу тим резултатима су следећи: ут-

врђена је корелација између развијености мотива постигнућа и отпорности према притиску ка конформирању; особе са развијеним мотивом постигнућа су реалистичне у избору задатака (не бирају сувише лаке, али ни изразито тешке задатке); показују спремност да планирају на дужи рок; имају бољи успех у остваривању дугорочних циљева и у обављању дуготрајних активности у различитим професијама које обављају. Одликује их и јасно формулисање задатака и циљева, као и одређење и прецизније дефинисање критеријума успеха.

У литератури се наилази на схватања према којима мотив постигнућа утиче на усмереност у опажању ситуација и дефинисању успеха: усмереност на задатак и усмереност на его (task and ego oriented) (Brunstein & Maier, 2005; Butler, 1999; Rheinberg, 2004). Посебно се указује на присуство ових оријентација код учесника у спорту, физичком васпитању или уопште у ситуацијама које су непосредно повезане са постигнућем (Duda, 1998).

У другим изворима се саопштава да особе са израженим мотивом постигнућа брже напредују на радном месту, јер непрекидно размишљају о начинима за побољшање онога што раде и постављају високе, али остварљиве циљеве. Али, у ситуацијама када резултат не зависи само од њих, већ и од других људи са којима раде и којима руководе, они могу бити мање успешни. Пошто су високо оријентисани на успех у обављању посла, и то ослањањем на сопствене капацитете, они и од других очекују исти однос, губећи, при том, социјалну осетљивост која је неопходна да би се успешно руководило или сарађивало с људима који су професионално компетентни, али имају израженију социјалну потребу за повезивањем и сарадњом са другим особама.

Са становишта руководеће улоге коју наставник има у наставном процесу, изразито висок ниво мотива постигнућа може, дакле, да буде контрапродуктиван. Наставници са изразито високим мотивом постигнућа могу да имају очекивања, у погледу ангажовања и постигнућа ученика која нису прилагођена њиховим стварним могућностима, као и да не подржавају у довољној мери узајамну помоћ и сарадању међу ученицима. Али, за већину наведених ефеката мотива постигнућа оправдано је претпоставити позитиван допринос успешном остваривању професионалних активности и улога наставника, како оних уско професионалних које се тичу подучавања, тако и оних шире професионалних, међу којима посебно место има развој ученичке мотивације (Требјешанин, 1998). Неки аутори указују на значај наставника у улози мотивационог модела (Havelka, 2000), а неки указују на значај наставника као креатора одговарајуће мотивационе и социоемоционалне климе/атмосфере, што у ве-

ликој мери важи и за наставнике физичког васпитања (President's Council on Physical Fitness and Sports, 2000; Xiang & Lee, 2002; Xiang *et al.*, 2003a; Xiang *et al.*, 2003b).

Истраживања о мотивисању деце и адолесцената за бављење физичким вежбањем и спортом у склопу наставе физичког васпитања указују на то да се пожељном мотивационом климом може сматрати она у којој је акценат на учењу и овладавању вештинама, улагању напора, личном напредовању, опажању грешака као саставног дела процеса учења и дефинисању успеха у односу на сопствено претходно постигнуће (*mastery motivational climate*), за разлику од мотивационе климе у којој је акценат на дефинисању успеха на основу задатих норми, поређења са другима или такмичења са њима (*performance climate*). Ова знања могу се повезати са схватањима о две основне компоненте мотива постигнућа (оријентација на такмичење са другима и остваривање циљева) и о разликама које међу људима постоје с обзиром на већу израженост једне од њих (Franceško i sag., 2002a). Наставници код којих је израженија компонента *остваривање циљева* били би склонији креирању мотивационе климе која подржава овладавање вештинама као циљ (*mastery motivational climate*), а они са доминантном компонентом *такмичење с другима*, креирању мотивационе климе која подржава постизање резултата кроз такмичење са другима.

Претходна истраживања мотива постигнућа будућих наставника у нашој средини. У истраживањима мотива постигнућа у нашој земљи најчешће је коришћен Тест општег мотива постигнућа – МОП Хавелке и Лазаревића, који је модификована верзија Хермансовог упитника (Havelka i Lazarević, 1981). Овај инструмент примењен је и у једином истраживању мотивације постигнућа будућих наставника, учитеља и васпитача предшколских установа које је приказано у нама доступној литератури (Lazarević i Sindelić, 1984). Резултати овог истраживања показују да у испитиваној популацији мотив постигнућа није био значајније развијен. Код све три групе студената испољена је тенденција ка постизању вредности које су чак нешто ниже од претпостављене средишње вредности на примењеној скали. Израженост мотива постигнућа разликовала се у зависности од дужине трајања образовања. Наиме, студенти наставничких факултета имали су израженији мотив постигнућа у односу на будуће учитеље и васпитаче, који су се у то време образовали на двогодишњим педагошким академијама. Резултати су показали да се статистички значајна разлика у изражености мотива постигнућа појавила између наставника и будућих васпитача и то у корист наставника.

*Истраживање мотива постигнућа
будућих наставника физичког васпитања*

Предмет нашег истраживања су карактеристике мотива постигнућа студената, будућих наставника физичког васпитања. Циљеви истраживања су:

- Испитивање *карактеристика* мотива постигнућа студената, будућих наставника физичког васпитања, утврђивањем: степена изражености општег мотива постигнућа и степена изражености појединих компоненти овог мотива које чине његову структуру.
- Испитивање *разлика* између испитаника различитог пола у погледу степена изражености мотива постигнућа и структуре мотива постигнућа.

Хипотезе. С обзиром на то да је наше истраживање прво у области мерења мотивације постигнућа будућих наставника физичког васпитања инструментом МОП2002, аутора Францешко, Михаић и Бала (Францешко и сар., 2002а), оно је експлоративног карактера. Ако знамо да се у опредељењу младих који се припремају за позив наставника физичког васпитања налази, пре свега, искуство везано за ангажовање у спорту и физичком вежбању, може се очекивати трансфер овог искуства из спортских ситуација на развијање њиховог општег мотива постигнућа (Havelka i Lazarević, 1981). То нам дозвољава да претпоставимо да ће се код студената, будућих наставника физичког васпитања, мотив постигнућа испољити у вишем степену изражености од умереног. Такође, резултати истраживања о полним разликама у погледу степена изражености појединих компоненти мотива постигнућа (Arsenijević-Puhalo i Puhalo, 2006; Францешко и сар., 2002b; Havelka i Lazarević, 1981) усмеравају нас да претпоставимо да ће се између студената и студенткиња испољити разлике у степену изражености појединих компоненти у структури општег мотива постигнућа.

Метод. Узорак су чинила 373 студента друге и треће године Факултета спорта и физичког васпитања у Београду који су се определили за одсек Физичко васпитање. Просечан узраст испитаника је 22;5 година. Структуру узорка према полу чине 263 (70.51%) студента мушког и 110 (29.49%) женског пола. Број студената и студенткиња у овом узорку оријентационо одговара квантитативном односу полова у структури студентске популације на Факултету спорта и физичког васпитања.

Споменућемо и образовну структуру родитеља наших испитаника да би смо прецизније одредили оквир важења наших налаза с обзиром на ову карактеристику породичне средине која је релевантна за развој

мотива постигнућа (Pot, 2006). Код очева највише је оних са вишим и високим образовањем (49.6%), затим са средњим (44.0%). Слична образовна структура карактеристична је и за мајке, с тим што је проценат мајки са средњим образовањем нешто виши (56.6%), а проценат оних са вишим и високим образовањем нешто нижи (39.1%). Дакле, студенти који чине узорак у нашем истраживању потичу из породица у којима већина родитеља има средњошколско образовање и више или високо.

Варијабле у истраживању. Издвојене су следеће варијабле:

- *Мотив постигнућа* мерен скалом МОП2002 (Franceško i sar., 2002a).

- *Компоненте мотива постигнућа* мерене одговарајућим подскалама наведеног инструмента: такмичење са другим људима, остваривање циља као извор задовољства, истрајност у остваривању циљева и оријентација ка планирању.

Инструмент у истраживању. Мотив постигнућа мерен је инструментом МОП2002 чији су аутори Францешко и сарадници (Franceško i sar., 2002a), који је састављен као скала Ликертовог типа сачињена од 55 ставки са пет нивоа слагања са сваком од њих. Заокруживањем одређене нумеричке вредности на скали, испитаник процењује у ком се степену одређена тврдња односи на њега (потпуно нетачно – 1; углавном нетачно – 2; нисам сигуран – 3; углавном тачно – 4 и потпуно тачно – 5).

Инструмент МОП2002 се састоји од четири субскеале од којих свака мери једну од компоненти, односно фактора општег мотива постигнућа. То су:

- *такмичење се другима:* фактор дефинисан ставкама које указују на тенденцију појединца да се истакне пред другима и буде успешнији од других;

- *истрајност у остваривању циљева:* фактор дефинисан ставкама у којима се указује на упорност као људску особину;

- *остваривање циљева као извор задовољства:* ставке које се односе на тенденцију ка остваривању циљева чије се остварење доживљава као награда;

- *оријентација ка планирању:* ставке којима је овај фактор засићен указују на тенденцију особе да планира активности како би оствариле унапред постављени циљ.

(Приказ појединих ајтема скале по факторима дат је у раду: Franceško i sar., 2002a.) У уводном делу скале МОП2002 уведена су питања о полној припадности, годинама старости и ниову/статусу образовања оца и мајке.

Провера факторске структуре скале МОП2002, применом конфирмативне факторске анализе (са Promax ротацијом) у нашем истраживању, потврдила је факторску структуру која је добијена у ранијим радовима аутора скале (Franceško i sar., 2002a), као и у каснијим проверама ове скале (Mihic i sar., 2005). Појавила су се мања одступања у процентима објашњења укупне варијансе сваког од четири издвојена фактора, што се може очекивати у примени скале на различитим узорцима који имају одређене специфичности у односу на општу популацију (у нашем случају то је хомогеност узорка у погледу професионалног усмерења и нивоа образовања). У целини посматрано, резултати наше анализе иду у прилог пожељној стабилности ове скале.

Психометријске анализе су показале да МОП2002 има добре метријске карактеристике (поузданост, репрезентативност и хомогеност) (Franceško i sar., 2002a).

Провером поузданости скале у нашем истраживању, добијен је Crombach alfa коефицијент који износи 0.92 и указује да је потврђена поузданост ове скале на одговарајућем нивоу.

Статистичка обрада података. Скорови испитаника на скали МОП2002 у целини, као и на свакој од четири субскале, добијени су поделом суме поена с бројем ставки у скали у целини, односно бројем ставки за сваку субскалу, што је један од поступака који се примењује у бодовању на скалама Ликертовог типа (Havelka i sar., 1998). Сматрали смо да је за анализу и дискусију резултата, за сврхе овог истраживања, погодније користити тако добијене вредности чији се распон потенцијално креће од 1 до 5, уместо суме поена с МОП-а у целини, као и са сваке од четири субскале које се односе на компоненте мотива постигнућа.

С обзиром на то да примењена скала МОП2002 још није стандардизована на нашој општој популацији, ослонац за тумачење резултата о изражености мотива постигнућа нађен је у вредностима скале која је уграђена у сâм инструмент МОП2002 (скала Ликертовог типа са растућим вредностима од 1 до 5, где се средишња скална вредност 3, посматра као индикатор умереног степена изражености мотива постигнућа). Због оваквог приступа у процењивању, говорићемо само о тенденцијама ка одређеном степену изражености мотива постигнућа.

Аутори инструмента МОП2002 износе мишљење да се индивидуалне разлике у мотиву постигнућа могу тражити првенствено у погледу степена изражености ове мотивационе диспозиције, те указују да је могуће разликовати особе које имају у ниском, умереном, високом и веома високом степену развијен, односно изражен мотив постигнућа. »Две основне компоненте ове мотивационе диспозиције (такмичење са дру-

гима и усмереност ка остваривању циљева) могу се евентуално посматрати само као критеријум диференцијације унутар категорије особа са истим степеном мотива постигнућа» (Franceško i sar., 2002: 141).

За обраду података коришћени су поступци дескриптивне статистике (проценти, аритметичка средина и стандардна девијација), као и поступци статистике закључивања: t-тест и каноничка дискриминативна анализа.

Процедура истраживања. Истраживање је реализовано током 2005, 2006. и 2007. године. У свакој од испитиваних генерација тестирања су обављена током маја месеца наведених година.

Резултати и дискусија

Израженост и структура мотива постигнућа код студената будућих наставника физичког васпитања. Применом скале МОП2002 добијени су подаци о изражености мотива постигнућа код студената, будућих наставника физичког васпитања, као једној од карактеристика овог мотива. Такође, добијени су и подаци о изражености сваке од четири компоненте које чине структуру мотива постигнућа.

Табела 1: Израженост мотива постигнућа на укупном узорку посматрано преко аритметичких средина на скали МОП2002 у целини и по појединим компонентама

МОП и компоненте МОП-а	N	M	SD	Минимум	Максимум
МОП	373	3.79	0.41	2.18	4.78
Такмичење са другима	373	3.29	0.61	1.47	4.74
Истрајност у остваривању циљева	373	4.05	0.48	1.60	5.00
Остварење циљева као извор задовољства	373	4.35	0.43	1.69	5.00
Оријентација ка планирању	373	3.55	0.69	1.50	5.00

У нашем истраживању, добијена средња вредност на скали МОП2002, за узорак у целини, која износи 3.79 (у могућем распону вредности од 1 до 5), указује да студенти, будући наставници физичког васпитања, показују тенденцију ка високом степену изражености мотива постигнућа (Табела 1).

За сваку од четири компоненте мотива постигнућа (Табела 1) добијене су различите вредности. Највећа просечна вредност је добијена на субскали *остварење циља као извор задовољства* (4.35), затим сле-

ди *истрајност у остваривању циљева* (4.05), *оријентација ка планирању* (3.55) и са најмањом средњом вредношћу *такмичење са другима* (3.29). Дакле, добијени резултати на субскалама указују да су студенти, будући наставници физичког васпитања, у својој оријентацији ка постигнућу оријентисани, пре свега, на *остварење циљева као извор задовољства*, што је једна од две главне компоненте мотива постигнућа, а затим следи *истрајност у остваривању циљева* што је важна особина у функцији остваривања мотивације постигнућа. Друга основна компонента мотива постигнућа, *такмичење са другима*, испољила се у вредности која указује на умерену израженост ове компоненте у укупној структури мотива постигнућа. Ови подаци указују на то да се мотив постигнућа наших испитаника реализује, пре свега, у тежњи да се остваре постављени циљеви и то због задовољстава које им њихово остваривање причињава, уз развијену истрајност у понашању. *Оријентација ка планирању*, као друга важна особина у структури мотива постигнућа, мада мање изражена у односу на две компоненте мотива постигнућа које се односе на циљеве (*остварење циљева као извор задовољства* и *истрајност у остваривању циљева*), ипак указује на тенденцију ка нивоу који је изнад умерене изражености. И поред тога, мислимо да би она, због могућег доприноса испољавању основне природе мотива постигнућа, карактеристичне за будуће наставнике физичког васпитања, требало да буде израженија. Сматрамо да умерена израженост *оријентације ка планирању* није довољна као карактеристика структуре мотивације постигнућа наставника с обзиром на сложеност наставничке професије и присутност потребе за континуираним стручним усавршавањем наставника. Стога, њеном развоју требало би дати већи значај током процеса образовања и социјализације будућих наставника.

У поређењу са резултатима ранијег истраживања мотива постигнућа на узорку студената будућих наставника (Lazarević i Sindelić, 1984) на нашем узорку је уочена тенденција ка знатно вишим резултатима, односно вишем степену изражености мотива постигнућа (у претходном истраживању средња вредност је била нешто испод претпостављене средишње вредности на скали). Могуће је да су ове разлике последица примене инструмената који се разликују, специфичности нашег узорка (бављење спортом), али и промена на друштвеном плану до којих је дошло у току временског периода који је протекао између ова два истраживања. Још једно од објашњења могло би да буде релативно висок ниво образовања родитеља, који је констатован на нашем узорку, а за који се из ранијих истраживања поуздано зна да је повезан са развојем мотива постигнућа деце/ученика.

Резултати о степену изражености и структури мотива постигнућа наших испитаника указују на то да се може очекивати да ће професионални циљ који су себи поставили (пре свега завршетак факултета), а затим и професионално ангажовање, бити адекватно подржани мотивом постигнућа, односно да се у њиховом професионалном понашању могу очекивати позитивни ефекти које овај мотив, према раније разматраним истраживањима, има.

С обзиром на то да наши испитаници припадају популацији која је оријентисана ка спорту и физичком вежбању, у чему су такмичење и жеља да се буде бољи од других често присутни као покретачка снага, могло се очекивати да ће се код њих испољити већа уједначеност у погледу степена изражености две главне компоненте мотива постигнућа, *остварење циља као извор задовољства* и *такмичење са другима*. Једно од објашњења резултата о степену изражености ових компоненти у структури мотива постигнућа наших испитаника може се наћи у карактеристикама узорка (укљученост у академски ниво образовања и животно доба касне адолесценције и младог одраслог доба). Наиме, подаци добијени у једном од ранијих истраживања, у коме је такође примењен инструмент МОП2002 (Franceško i sar. 2002b), указали су да је компонента *такмичење са другима* израженија код испитаника нижег образовног нивоа (средње у односу на високо образовање), као и да је чешће присутна у испољавању мотивације постигнућа на млађимзрастима. Као ослонац за објашњење разлике може послужити и чињеница да се ради о испитаницима који су своје ангажовање у спорту ставили у контекст припреме за будућу наставничку професију и, поред тога, у животној су фази када теже остварењу општијих личних животних циљева. Умерен ниво изражености компоненте *такмичење са другима* и висок ниво изражености *оријентације на циљ као извор задовољства* могу се, дакле, прихватити као пожељни у структури мотива постигнућа будућих наставника физичког васпитања.

Карактеристике мотива постигнућа према полу испитаника. Резултати једног од ранијих истраживања мотива постигнућа применом инструмента МОП2002 (Franceško i sar., 2002b) указују да не би требало очекивати разлике међу половима у погледу укупне изражености мотива постигнућа на нивоу опште популације. Међутим, ми смо желели да испитамо да ли се девојке и младићи, будући наставници физичког васпитања, разликују у погледу карактеристика мотива постигнућа, с обзиром на то да се ради о младима који су оријентисани на спорт и физичко вежбање у погледу којих у нашој култури постоје различита очекивања везана за пол.

Карактеристике мотива постигнућа према полу испитаника посматране су, прво, на скали мотива постигнућа МОП2002 у целини, а затим и на субскалама које се односе на четири компоненте ове сложене мотивационе диспозиције. Резултати анализе разлика међу половима, применом t-теста (Табела 2), показују да постоји статистички значајна разлика у изражености мотива постигнућа према полу испитаника и то у корист студенткиња ($t = -2.341$; $p = 0.020$).

Табела 2: Значајност разлика међу половима у погледу изражености мотива постигнућа на скали МОП2002

Пол	N	M	SD	t	p
Мушки	263	3.76	0.44	-2.341	0.020
Женски	110	3.85	0.33		

Овај резултат, дакле, није у сагласности са резултатима раније поменутог истраживања. Мислимо да се објашњење неподударности резултата ова два истраживања може наћи у разликама између узорака. Наиме, наш узорак је специфичан по томе што га чине само студенти Факултета спорта и физичког васпитања, дакле појединци који се припремају за наставничку професију, при чему су основни оквир њиховог ангажовања у процесу студирања спорт и физичко вежбање. Оно што је такође заједничко нашим испитаницима јесте вишегодишње бављење спортом и физичким вежбањем пре уписа факултета. У нашој средини, интересовање за спорт и ангажовање у спорту и физичком вежбању, сматра се пожељнијим за припаднике мушког пола, од којих се очекују и виша постигнућа у тој области. Може се претпоставити, да су девојке које су се определиле за студирање на Факултету спорта и физичког вежбања, додатним улагањем напора развиле свој општи мотив постигнућа ангажовањем у области спорта и физичког вежбања пре уписа на факултет, реагујући на однос ширег друштвеног окружења према ангажовању припадница женског пола у тој области. Постоји мишљење, на основу резултата појединих истраживања (Ваџанас, 2001), да жене када су у срединама у којима су мушкарци доминантнији, морају бити компаративно боље од њих у неким својствима, како би могле да се пореде са њима. Ово објашњење може се пренети и на карактеристике општег мотива постигнућа девојака у области спорта у нашој средини. Применом инструмента МОП2002 у другим срединама, са другачијим културним карактеристикама, добило би се више података за закључивање о

разлозима за постојање разлика у карактеристикама мотива постигнућа између мушкараца и жена ангажованих у спорту и физичком вежбању.

Табела 3: Каноничка дискриминативна анализа: разлике између група зависно од пола у погледу компоненти мотива постигнућа на инструменту МОП2002

Компоненте мотива постигнућа	Функција 1
Остварење циљева као извор задовољства	0.868
Истрајност у остваривању циљева	0.487
Оријентација ка планирању	0.208
Такмичење са другима	0.011
Функција група на центроидима	Функција 1
Мушки пол	- 0.166
Женски пол	0.397

С обзиром на то да су се испољиле разлике међу половима у погледу изражености мотива постигнућа, сматрали смо да је потребно испитати и природу разлика у самој структури, посматрано преко четири компоненте мотива постигнућа. У ту сврху смо применили каноничку дискриминативну анализу која је показала да се на инструменту МОП2002 јавља дискриминативна функција каноничке корелације у вредности од 0.249 ($\lambda=0.938$; $\chi^2(4)=23.702$; $p=0.000$), што говори о постојању статистички значајне разлике између студената и студенткиња у погледу структуре мотива постигнућа. Из матрице структуре и функције група на центроидима (Табела 3) види се да разлици између мушкараца и жена највише доприноси компонента *остварење циља као извор задовољства*, а затим *истрајност у остваривању циљева*. Разлике су у корист женског пола. Компонента *оријентација ка планирању* у малом степену доприноси дискриминативној функцији, а допринос компоненте *такмичење са другима* је занемарљив. Разлика на центроидима између две групе износи -.563 стандардних девијација.

И у другим истраживањима, у којима је примењен инструмент МОП2002, с циљем испитивања разлика у структури мотива постигнућа између мушкараца и жена (Franceško i sar., 2002b; Arsenijević-Puhalo i Puhalo, 2006) добијени су подаци који указују да те разлике постоје. Показало се да женски субјекти, у односу на мушке, имају израженију *оријентацију ка циљевима*, праћено *истрајношћу у остваривању циљева*. У погледу друге компоненте мотива постигнућа, *такмичење са другима*, женски и мушки субјекти се не разликују.

Ова истраживања су показала да у погледу компоненте *оријентација ка планирању* женски субјекти постижу нешто више скорове у односу на мушке, али да разлике нису статистички значајне. И резултати нашег истраживање, које је показало да ова компонента мотива постигнућа у малом степену доприноси дискриминативној функцији (Табела 3), указују да *оријентација ка планирању* није компонента која доприноси различитости структуре мотива постигнућа мушкараца и жена.

Резултати нашег истраживања, дакле, сагласни су са резултатима ранијих истраживања о постојању разлика у структури мотива постигнућа мушкараца и жена. Међутим, резултат о постојању разлика у степену изражености мотива постигнућа у целини између полова, указује да је потребно даље истраживање ове проблематике код различитих група људи (професионалне, образовне, узрасне и друге).

Закључци и педагошке импликације

Испитујући степен изражености општег мотива постигнућа, карактеристике његове структуре, као и разлике према полу, применом инструмента МОП2002 (Franceško i sar., 2002), на узорку од 373 студента Факултета спорта и физичког васпитања у Београду, дошли смо до резултата који дозвољавају да се изведу следећи основни закључци:

- Будући наставници физичког васпитања показују тенденцију ка високом степену изражености мотива постигнућа на скали МОП2002 у целини, мада не ка екстремно високом.

- У структури мотива постигнућа будућих наставника физичког васпитања доминантна је компонента *остварење циљева као извор задовољства, подржана истрајношћу у остваривању циљева* и нешто мање израженом *оријентацијом ка планирању*, док је компонента *такмичење са другима*, најмање изражена, мада је и она изражена у умереном степену.

- Студенткиње, у односу на студенте, будуће наставнике физичког васпитања, имају у израженијем степену развијен мотив постигнућа. Овој разлици највише доприносе компоненте *остварење циљева као извор задовољства* и *истрајност у остваривању циљева*.

Мотив постигнућа будућих наставника физичког васпитања, дакле, показује тенденцију ка високом степену изражености, а реализује се, пре свега, у тежњи да се остваре постављени циљеви уз изражену истрајност у њиховом остваривању, што се са становишта будуће професије наших испитаника може сматрати пожељним. Ипак, они који се баве образовањем наставника требало би да усмере свој утицај ка осна-

живању *оријентације ка планирању*, као компоненте која доприноси да мотив постигнућа, са степеном изражености и структуром каква је добијена у нашем истраживању, буде још ефикаснији као детерминанта понашања. Различити аутори указују на могућност развијања компоненти мотива постигнућа применом програма за иницијалну обуку будућих наставника и у склопу њиховог стручног усавршавања (Alderman, 1985, 1999; de Charms, 1968, 1984, према: Shunk, 2004). Обука најчешће укључује анализу сопствене академске мотивације, постављање реалистичних циљева, развијање конкретних планова за постизање циљева и вредновање напредовања у процесу остваривања циљева.

Имајући на уму улогу модела коју наставници имају, може се очекивати да ће будући наставници физичког васпитања који имају изражен мотив постигнућа у коме доминира оријентација ка постизању циљева као извор задовољства, а не такмичење са другима, утицати на развој мотива постигнућа са сличном структуром и код својих ученика.

Поред тога, на основу онога што је у нашем тексту раније речено, може се очекивати да ће они креирати такву мотивациону климу у којој је акценат на учењу и овладавању вештинама, улагању напора, личном напредовању, при чему се грешке опажају као део процеса учења, а успех се дефинише у односу на претходно сопствено постигнуће (*mastery motivational climate*), за разлику од мотивационе климе у којој је акценат на дефинисању успеха на основу задатих норми, или поређења са другима и такмичења са њима (*performance climate*).

Даља истраживања мотива постигнућа студената/будућих наставника требало би да омогуће проверу важења наших налаза и за друге групе будућих наставника и откривање могућих специфичности с обзиром на предметну област за коју су опредељени.

Напомена. Чланак представља резултат рада на пројектима: *Психолошки проблеми у контексту друштвених промена*, бр. 149018 (2006-2010) и *Промене у основношколском образовању – проблеми, циљеви, стратегије*, бр. 129055 (2006-2010) које финансира Министарство науке.

Korišćena literatura

- Arsenijević-Puhalo, A. i S. Puhalo (2006): Motiv postignuća menadžerki i menadžera u Banjoj Luci i Sarajevu, *Empirijska istraživanja u psihologiji 2006, Zbornik radova* (227-234). Beograd: Institut za psihologiju.
- Vačanac, Lj. (2001): *Karakteristike intelektualnih sposobnosti sportista sportskih igara* (magistarski rad). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Brunstein, J.C. & G. W. Maier (2005): Implicit and self-attributed motive to achieve: two separate but interacting needs, *Journal of Personality and Social Psychology*, 205-222.

- Butler, R. (1999): Information seeking and achievement motivation in middle childhood and adolescence: the role of conceptions of ability, *Developmental Psychology*, Vol. 35, 146-163.
- Duda, J. L. (1998): *Advances in sport and exercise psychology measurement*. Morgantown: Fitness Information Technology.
- Franceško, M., V. Mihić i G. Bala (2002a): Struktura motiva postignuća merena skalom MOP2002; u M. Franceško i B. Čukić (ur.): *Ličnost u višekulturnom društvu 4* (134 – 143). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Franceško, M., J. Kodžopeljić i V. Mihić (2002b): Neki socio-demografski i psihološki korelati motiva postignuća, *Psihologija*, 35, 1-2, 65-79.
- Havelka, N. i Lj. Lazarević (1981): *Sport i ličnost*. Beograd: Sportska knjiga.
- Havelka, N., B. Kuzmanović i D. Popadić (1998): *Metode i tehnike socijalnopsiholoških istraživanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije.
- Havelka, N. (2000): *Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Human relations contributors. David McClelland, Retrieved on August 24, 2007 from http://www.accelteam.com/human_relations/hrels_06_mcclelland.html
- Lazarević, Lj. i N. Havelka (1990): Motiv postignuća i emocionalna samokontrola; u N. Havelka i sar.: *Efekte osnovnog školovanja*. Beograd: Institut za psihologiju.
- Lazarević, D. i M. Sindelić (1984): Motiv postignuća kod studenata budućih nastavnika i vaspitača, *Zbornik radova 8* (63-68). Beograd: Pedagoška akademija za obrazovanje vaspitača predškolskih ustanova.
- McClelland, D. C., J. W. Atkinson, R. A. Clark & E.L. Lowell (1953): *The achievement motive*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- McClelland, D. C. (1989): *Human motivation*. New York: Cambridge University Press.
- Mihić, V., J. Šakotić-Kurbalija i M. Franceško (2005): Motiv postignuća, lokus kontrole kao motivacioni faktori evropskog identiteta, *Psihologija*, 38, 4, 445-459.
- President's Council on Physical Fitness and Sports (2000). Motivating kids in physical activity. *Research Digest*, Series 3, No.11, 3-10, Retrived April 5, 2005 from <http://fitness.gov/Reading-Book /Dirests/dirests.html>
- Rheinberg, F. (2004): *Motivacija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Rot, N. (2006): *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Schunk, D. H. (2004): *Learning theories: an educational perspective*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Trebješanin, B. (1998): Intrinzička motivacija kao cilj nastavnog procesa, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, br. 30 (168-184). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Xiang, P. & A. Lee (2002): Achievement goals, perceived motivational climate, and students' self-reported mastery behaviors, *Research Quarterly for Exercise and Sport*, Vol. 73, 58-65.
- Xiang, P., R. McBride, J. Guan & M. Solomon (2003a): Children's motivation in elementary physical education: an expectancy-value model of achievement choice, *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74, 25-35.
- Xiang, P., R. McBride & M. Solomon (2003b): The motivational climate in elementary physical education: an achievement goal theory approach, *Elementary School Journal*, 104, 71-91.

Примљено 17. 09. 2007; прихваћено за штампу 10. 10. 2007.

Duřanka Lazarević and Biljana Trebjeřanin
ACHIEVEMENT MOTIVE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS
Abstract

This paper presents the results of the research of the characteristics of achievement motive of future physical education teachers. Starting from understanding of the importance of achievement motive for the successful accomplishment of professional goals and roles of teachers, the *aim* of our research is to examine the level of achievement motive, the characteristics of its structure and differences according to gender. The *instrument* MOP2002 (Franceřko *et al.*, 2002a) was applied, which presupposes the complex structure of this motive. The *sample* consisted of 373 students (263 male and 110 female) of the Faculty of Sport and Physical Education in Belgrade. The *results* show that their achievement motive is characterised by the tendency towards high level of presence, and its structure is in the largest degree determined by the components *accomplishing goals as a source of pleasure* and *perseverance in accomplishing goals*, which is followed by *orientation towards planning*. The component *competing with others* is demonstrated in a moderate degree and it is least expressed. It was shown that female students have a larger degree of achievement motive when compared to male students, and *accomplishing goals as a source of pleasure* and *perseverance in accomplishing goals* mostly contribute to the difference in structure of achievement motive. It can be expected that the achievement motive, with the structure and degree of presence determined in our respondents, will contribute that they, as future teachers, become a good motivational model and the creators of a desirable motivational climate.

Key words: achievement motive, level and structure of achievement motive, physical education teachers, physical education.

Душанка Лазаревич и Биљана Требјешанин
МОТИВ ПОСТИЖЕНИЯ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Резюме

В работе излагаются результаты исследования особенностей мотива постижения будущих преподавателей физического воспитания. Исходя из понимания значения мотива постижения для успешной реализации профессиональных целей и ролей преподавателя, авторы поставили *целью* исследования выявить степень выраженности у преподавателей физкультуры мотива постижения, особенностей его структуры и гендерных различий. В исследовании авторы использовали *инструмент* МОР2002 (Franceřko *i sag.*, 2002a), предполагающий сложную структуру данного мотива. *Испытуемыми* явились 373 студента (263 мужского и 110 женского пола) Факультета спорта и физического воспитания в Белграде. *Результаты* показывают, что их мотив постижения характеризуется тенденцией к высокой степени выраженности, а его структуру в высшей степени определяют компоненты *осуществление целей как источник удовольствия* и *последовательность в осуществлении целей*, что спороводается и *установкой к планированию*. Компонент *соревнование с другими* проявляется в умеренной степени и является наименее выраженным. Исследование показало, что

для студенток характерна большая степень выраженности мотива постижения, чем для студентов, а различиям в структуре мотивов больше всего содействуют *осуществление целей как источник удовольствия и последовательность в осуществлении целей*. Реально ожидать, что мотив постижения, с той структурой и той степенью выраженности, которая выявлена у наших испытуемых, будет содействовать становлению их, в качестве будущих преподавателей, хорошей мотивационной моделью и создателями положительного мотивационного климата.

Ключевые слова: мотив постижения, уровень и структура мотива постижения, преподаватели физического воспитания, преподавание физического воспитания.